

MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİ ALAN REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI ÖĞRENCİLERİNİN AKTİF VATANDAŞLIK DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER*

Osman Yılmaz KARTAL**
Remzi Y. KINCAL***

ÖZET

XXI. yüzyılın başlarında haklar ve sorumluluklar bağlamında ele alınan vatandaşlık kavramı, bireylerin toplumdaki sorumluluklarını ön plana çıkaran aktif vatandaşlık yaklaşımına doğru evrilmektedir. Bunun yanında, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızla gelişime paralel olarak ortaya çıkan medya bağımlılığı ve medyanın olumsuz etkilerine karşı, medya okuryazarlığı yaklaşımı medya tüketiminde eleştirel ve bilinçli olmayı sağlamakta, bireylerin kendi medya mesajlarını yaratmalarında fırsatlar sunmaktadır. Bireyleri medya karşısında donanımlı olmalarını sağlayarak yetkilendiren medya okuryazarlığının nihai amacı aktif vatandaşlık olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, medya okuryazarlığı ve aktif vatandaşlık birbiriyle ilişkili iki kavram olarak öne çıkmaktadırlar. Çalışmada medya okuryazarlığı eğitimi almış Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğrencilerinin aktif vatandaşlık düzeylerini (sosyal ve bireysel katılım) etkileyen faktörleri belirleyerek, teorik önermelerde bulunmak amaçlanmaktadır. Araştırma nitel araştırma yönteminde ve gömülü teori desenindedir. Amaçlı ve teorik örnekleme tekniği ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde "Medya Okuryazarlığı" dersi alan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencileri çalışma grubu olarak seçilmiştir. Veri toplama tekniği olarak, gömülü teori deseninin temel veri toplama kaynağı olan bireysel görüşmelerden faydalanılmaktadır. Çalışmada, üniversite öğrencilerinin sosyal ve bireysel katılım davranışlarının bilişsel ve duyuşsal hazıroluş düzeyi, sosyal yeterlilik, kişisel imkânlar, çevre ve fayda faktörlerinden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Aktif vatandaşlık, sosyal ve bireysel katılım, medya okuryazarlığı, medya okuryazarlığı eğitimi, gömülü teori

* Bu çalışma, 12-14 Eylül 2012 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, oykartal79@yahoo.com

*** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, rkincal@comu.edu.tr

THE FACTORS THAT AFFECT ACTIVE CITIZENSHIP LEVELS OF THE STUDENTS THAT ATTENDED MEDIA LITERACY COURSE IN THE DEPARTMENT OF GUIDANCE AND PSYCHOLOGICAL COUNSELLING

SUMMARY

In the beginning of the 21st century, the concept of citizenship that was approached in the context of rights and responsibility evolves towards the active citizenship that highlighting the responsibilities of individuals in society. Furthermore, in the parallel with rapid development of the information and communication technologies, media addiction and negative effects of media had been emerged as a result of this phenomenon. The media literacy approach provides critical and conscious consumption of media and gives opportunities to individuals' create their own media messages. The ultimate purpose of media literacy, that gives autonomy and empowers individuals, is defined as active citizenship. Active citizenship and media literacy are interrelated concepts. The aims of study is to examine the factors that affect active citizenship levels of the students that attended media literacy course in the department of Guidance and Psychological Counselling and make theoretical propositions. Qualitative method and grounded theory have been used in the study. Purposive and theoretical sampling technique has been used. Guidance and Psychological Counselling third grade students' were selected participant. For the data collection method, individual interviews were used. According to results of study, the social and individual participations of university students are affected by readiness of cognitive and affective levels, social competence, personal opportunities, environment and benefit factors.

Keywords: Active citizenship, social and individual participant, media literacy, media literacy education, grounded theory.

XXI. yüzyılın başlarında, bireylerin dahil oldukları topluluk yapıları çeşitlenmekte ve farklılaşmaktadır. Küreselleşme sürecinin etkisi ile ulusal vatandaşlık sınırlarını aşarken (örn. Avrupa Birliği vatandaşlığı), sınırların korunduğu vatandaşlık yaklaşımları da devam etmektedir. Küreselleşme sürecinin en etkin dinamiklerinden biri olan medyanın, reel anlamda gerçekleşmeyen küresel vatandaşlık yaklaşımını sanal anlamda adımlarını attığı önemli bir platform olduğu görülmektedir. Bireyler, yaşadıkları reel dünya ile sanal dünya arasındaki vatandaşlık özelliklerini yapılandırmaktadırlar. Her iki yaşam alanındaki etkilenimler, bireylerin vatandaşlık anlayışlarını etkilemekte, etkin olma ile edilgen olma arasında dönüşümlere yol açmaktadır. Bu etkileşim ile sanal dünyadaki özgürlük alanları reel dünyaya taşmakta; sanal dünyadaki aktif katılım davranışları ve sosyal duyarlılık faaliyetleri reel dünya davranışlarını etkiler hale gelmektedir.

Vatandaşlık

Liberal ve cumhuriyetçi vatandaş yaklaşımları, vatandaşlığın kökenlerini açıklayan geleneksel modeller olarak tanımlanmaktadır (Jochum, Pratten ve Wilding, 2005; Kerr, 2005). Liberal/bireysel yaklaşımda vatandaşlık bir statüdür ve bu statü, bireylerin sahip olduğu haklara dayanmaktadır. Vatandaşlar statülerinden kaynaklanan hakları kullanıp kullanmama tercihlerine sahiptirler (Oldfield, 2008). Bu haklar çerçevesinde vatandaşların katılım faaliyetini gösterme zorunluluğu bulunmamaktadır. Vatandaşlar, toplumdaki diğer bireylerin benzer haklarına saygı duyma, vergi ödeme gibi görevleri/vazifeleri bulunmaktadır. Bireylerin her tür politik ve sosyal katılımı, kendi tercihlerine göre şekillenmektedir. Vatandaşlığı haklar ve sorumluluklar bağlamında ele alındığında liberal yaklaşımda hakların daha çok ön plana çıktığı görülmektedir.

Cumhuriyetçi yaklaşımı bir pratiktir; faaliyet ve uygulama alanıdır. Bireylerin herhangi bir politik ya da kamusal amacı gerçekleştirmek için toplulukla birlikte faaliyetlerini gerçekleştirmesi, ortak çabaya dahil olması gerekmektedir. Cumhuriyetçi yaklaşımda, pratiğe yapılan vurgu görev, sorumluluk anlayışının ön plana çıkarmaktadır. Bireylerin vatandaş olabilmeleri ve vatandaşlıklarını sürdürebilmeleri için politik ya da sosyal sorumluluklarını yerine getirme zorunlulukları bulunmaktadır (Oldfield, 2008). Vatandaşların, karar alma mekanizmalarında ve kolektif süreçlerinde yer alması kamu hizmetlerinin gelişiminde etkili rol almaktadır (Mclean ve Andersson, 2009).

Liberal yaklaşımda katılım bir hak olmakla birlikte bir görev olarak tanımlanamamaktadır. Cumhuriyetçi anlayışta, katılımı bir görev olarak vatandaşlığın merkezine yer almaktadır (Taylor, 2006).

Schudson (1999) vatandaşlığın, oy atarak, gönüllü olarak ve yönetimin kamusal hizmetine inanarak topluma katılmaktan ibaret olmadığını savunmakta, günümüz vatandaşlık anlayışının sadece politika üzerine kurulu olmadığını belirtmekte ve yeni vatandaşlık anlayışının toplumun, demokrasinin ve katılımın yeniden yorumlanması ile şekillenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Barber (2003) ve Mutz (2006) vatandaşlık anlayışındaki odak noktasının değiştiğini ve politik süreçlere katılımdan etki yaratma amaçlı bireysel hareketlere doğru yöneldiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireysel hareketi de temsil etmesi amacıyla vatandaşlık kavramından farklı olarak “aktif vatandaşlık” kavramı ön plana çıkmaktadır. Demokratik toplumlar, devamlılığını sağlamak için, politik ve ortak süreçlere katılan vatandaşlara ihtiyaç duymaktadırlar. Aktif vatandaşlık da burada önem kazanmaktadır. Ayrıca aktif vatandaşlığın önemi, bireylerin yaşadıkları topluma doğrudan ve pozitif katkı yapmak suretiyle daha iyi bir toplum yaratma gücüne ve potansiyeline sahip olmalarından da kaynaklanmaktadır (Jerome, 2003). Hoskins ve Mascherini (2009) aktif vatandaşlığın alt bileşenleri Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1. Aktif Vatandaşlığı Bileşik Göstergesi (ACCI) (Hoskins ve Mascherini, 2009)

Şekil 1’de görüldüğü gibi aktif vatandaşlık demokratik değerlere dayalı katılım davranışına dayanmaktadır. Vatandaşlık yaklaşımların temel ögesi olarak öne çıkan “katılım” kavramı genel anlamda, toplumun üyelerinin karar alma süreçlerinde, kaynakların kullanımında, kamu mallarına ve kamu hizmetlerine erişimde etkili ve yönlendirici olmaları olarak tanımlanmaktadır (<http://web.worldbank.org>). Katılım kelimesi önüne eklenen betimlemelerle farklı nitelikler yüklenmektedir. Örneğin sivil katılım, vatandaş katılımı, yatay katılım, dikey katılım, kamusal katılım, bireysel katılım, politik katılım vb. Brodie ve diğerleri (2009) ile Gönüllük Organizasyonları Ulusal Konseyi (NCVO, 2009) katılımı üç boyut altında ele almaktadırlar. Kamusal (public) katılım, sosyal (social) katılım ve bireysel (individual) katılım. Brodie ve diğerleri (2009), bu üç katılım boyutunu şu şekilde açıklamaktadır:

Kamusal katılım, bireylerin demokrasiden güç alarak çeşitli kurum ve yapılara dahil olma sürecidir. Bu katılım türü politik katılım, dikey katılım ya da katılımlı yönetim olarak ta adlandırılabilir. Kamusal katılıma, yerel ya da ulusal seçimlerde oy verme, herhangi bir siyasi kuruluşta üye olma (örn. Belediye meclis üyesi, komisyon üyesi) örnek olarak verilebilir.

Sosyal katılım, bireylerin günlük yaşamları ile ilgili katılım sağladıkları kolektif aktiviteler olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir toplum grubuna ya da sendikaya üye olma, gönüllülük aktiviteleri ile sağlık örgütlerini destekleme gibi faaliyetler sosyal katılım içinde ele alınmaktadır. Sosyal katılım, kurumsal yaşama dahil olma davranışı olarak görülmektedir. Kolektif eylem, sivil katılım, yatay katılım ya da toplum katılımı şeklinde adlandırılabilir.

Bireysel katılım ise, bireylerin günlük yaşamlarındaki tercihleri ve eylemlerini kapsamakta, toplum yaşamını istedikleri kaliteye yükseltmek için gösterdikleri bireysel çabaları ifade etmektedir. Günlük alışverişte bazı ürünleri boykot ederek satın almamak, yeşil enerjiyi (örn. rüzgar enerjisi, güneş enerjisi sistemi) kullanmak, ihtiyacı olanlara yardım için para toplamak, görme engelli birisine kitap okumak gibi aktiviteler örnek olarak verilebilmektedir.

Gerçekleştirilen her aktivite katılım davranışı kapsamında ele alınmamaktadır (Brodie ve diğerleri 2009). Toplumun geneline yarar sağlayan aktiviteler olarak adlandırılan sosyal iyi (social good) yaklaşımı kapsamında değerlendirilemeyen eylemler aktif vatandaşlığın katılım davranışı altında değerlendirilemez. Örneğin, şiddete (Doherty, Plows ve Wall, 2003), ırkçılığa (Linden ve Klandermans, 2007) yönelik faaliyetler katılım faaliyeti değildir.

Vatandaşlık Teorileri

Liberal ve Cumhuriyetçi yaklaşımlar vatandaşlık kavramını anlamamızda farklı bakış açıları sunmaktadır. Fakat sosyal teoriyi kapsayacak şekilde ve bu modellerin temelini oluşturacak daha genel bir meta-teorik bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda Pattie, Seyd ve Whiteley (2004)'in ifade ettiği tercih temelli (choice-based) ve yapı temelli (structural-based) yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. McLean ve Dellot (2011) bunlara ek olarak kapasite yaklaşımını da eklemiştir.

Pattie, Seyd ve Whiteley (2004) çalışmalarında kamusal katılımı temele almış; McLean ve Dellot (2011) ise aynı yaklaşımları sosyal katılım (kamusal ve bireysel katılım içinde geçerli) altında ele almışlardır. Ginsborg (2005) ve Melucci (1996) politik, sosyal ve bireysel katılım davranışlarının birbirleri ile dinamik ilişkileri olduğunu, birbirlerini kapsadıklarını vurgulamaktadır. Herhangi bir katılım davranışı diğerlerinin altında da ele alınabilmektedir ve onları etkilemektedir.

Vatandaş katılımı altı model ile açıklanmaktadır (McLean ve Dellot, 2011; Pattie, Seyd ve Whiteley 2004):

Vatandaş gönüllüğü modeli, adalet-dürüstlük teorisi ve sosyal sermaye modeli katılımın **yapısal yaklaşımı** altında ele alınmaktadır. Vatandaş gönüllüğü modeli, katılım davranışında kaynakların (zaman ve para), psikolojik engaje olma düzeyinin (bireyin etkililik algısı) ve sosyal ağların (organizasyon ve gruplarla olan ilişki) etkili olduğunu; adalet-dürüstlük teorisi sonuç ve beklenti algısı, ekonomik yoksunluk ve yoksun gruplara dahil olmanın etkili olduğunu; sosyal sermaye modeli ise sosyal güven ve kurumsal güven düzeylerinin etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Bilişsel engaje modeli ile genel teşvik modeli, katılıma yönelik **tercih modelleri** olarak betimlenmektedirler. Katılım davranışı, bilişsel engaje modelinde bilgiye erişim

düzeı ve bilginin tercihlerde etkili kullanılması etkili olduğu savunulurken, genel teşvik modelinde kolektif, seçici, grup, sosyal ve duygusal teşviklerin etkili olduğu savunulmaktadır.

Vatandaş yeterlilikleri modeli ise katılımın **kapasite yaklaşımında** ele alınmaktadır. Bireylerin bilgi ve beceri düzeyleri, tutum, değer ve kimliğe ilişkin yaklaşımları katılım davranışını şekillendirmektedir.

Vatandaşlık ve Medya Okuryazarlığı

Toplumların teknolojiye erişim eşitsizlikleri sonucu bilgiye ulaşma düzeylerindeki farklılıkları ifade eden “dijital uçurum” 1990’lı yıllardan itibaren önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Compaine, 2001; van Dijk, 2006). Özellikle, dijital medya erişiminin olmadığı ya da sınırlı olduğu durumlarda durum daha çok dikkate alınması gereken bir hale gelmektedir. Dijital eşitsizlik toplumların gelişim düzeylerinde farklı açılardan etkide bulunmaktadır. Web2.0, internet, mobil medya teknolojisindeki hızlı gelişim, her yaşta bireyin online içerikler oluşturması ve paylaşımı ile toplumsal süreçlere katılımını sağlamaktadır (Vickery & Wunsch-Vincent, 2007).

Basılı ve dijital medyadan sonra yeni medya diye adlandırılan uygulamaların ve bu uygulamalardan özellikle sosyal medya kullanımındaki hızlı artış olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlara da yol açmaktadır. Farklı medya okuryazarlığı düzeylerindeki bireyler medyaya bağımlı kalmak ile etkili medya kullanıcısı olma arasında kalmaktadırlar. Bilgi toplumunun en önemli dönüşümlerinden biri olan medya okuryazarlığı, bireyleri medya karşısında etkin kılmakta (Vanwynsberghe, Boundry ve Verdegem, 2011) ve aktif vatandaşlığın temel özelliği olan “sorumluluklarının bilincinde olan katılımcı bireyler” olmalarında etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çeşitli biçimlerdeki medya mesajlarına ulaşma, analiz etme, değerlendirme ve iletme yeteneği (Aufderheide, 1993) olarak tanımlanan medya okuryazarlığının dünyadaki gelişimine bakıldığında birçok alt disiplini (haberler, reklamlar, politika, bilim, vb.) ve teknolojileri (sosyal, mobil, vb.) içerdiğini görmekteyiz. Medya, toplumun her kesimine hitap edecek şekilde gelişmektedir. Özellikle yeni mobil teknolojileriyle (Iphone, Ipad, vb.) medyayı günlük hayatımıza tamamen entegre etmiş durumdayız. Bu değişim, 21. yy. ın vatandaşlık katılımının merkezine medya okuryazarlığını yerleştirmektedir (Mihailidis, 2011; Tulodziecki ve Grafe, 2012). Asthana (2006), medya okuryazarlığı eğitimini, tüm dünyada gençler arasında demokratik uygulamaların kazandırılması ve uygulanmasında önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Medya metinlerinin eleştirel analizi olarak hayat bulan medya okuryazarlığı eğitimi, her yaşta bireyin 21. yy. dünyasında eleştirel düşünen, etkili iletişim gücüne sahip ve aktif vatandaş olmalarını amaçlarken, kendini ifade becerileri ve sorgulama alışkanlıkları kazandırmaya doğru gelişmektedir (NAMLE, 2007). Bu kapsam ve amaçta medya

okuryazarlığı eğitimi, iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimle birlikte hızını arttırmaktadır (Domine, 2011). Buckingham (2009), medya okuryazarlığını, yaratıcılık, eleştirel düşünme, inovasyon vb. kavramlarla ilişkili olduğu kadar vatandaşlık ve yetkilendirme ile de ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, devletin medyayı özgür bıraktığı, medyayı denetleme işlevini bıraktığı ya da en aza indirdiği, düşünce özgürlüğü ile tartışma ortamlarının devam ettiği bir ortamda medya okuryazarlığı aracılığı ile bireylerin bir tüketici olarak kendi davranışlarından sorumlu olacağını belirtmektedir. Eleştirel tüketicilerin olduğu bir ortamda, kamu düzenlemesinden bireysel öz-düzenlemeye doğru bir dönüşüm oluşmaktadır. Bu da korumacı yaklaşımından yetkilendirmeci yaklaşıma doğru bir demokratik hareket olarak belirmektedir.

Yetkilendirmeci yaklaşımı temel alan medya okuryazarlığı eğitimi, medya mesajlarını çözümlemelerinde bireyleri etkin kılmaktadır (Kıncal ve Yazgan, 2010). Kıncal ve Kartal (2008) ile UNESCO (2008)'ya göre medya okuryazarlığı eğitimi alan bireylerin davranışlarında otonomi ön plana çıkmaktadır. Medya okuryazarı bireyler, sosyal olaylar hakkında daha sağlıklı görüş geliştirmekte ve böylelikle içinde buldukları toplumda ve sosyal çevrede görüşlerini bireysel ve kolektif olarak daha iyi ifade edebilmektedirler. Bunun yanı sıra birçok araştırmacı, medya okuryazarlığını katılım, aktif vatandaşlık ve hayat boyu öğrenme için katkı sağlayan bir bileşen olarak görmektedir (Buckingham, 2003; Carlsson, Jauinot-Delaunay, Tornero ve Tayle, 2008; Culver ve Jacobson, 2012; Rivotella, 2009). AB çalışma ve raporlarında da medya okuryazarlığı, aktif vatandaşlık becerilerini sağlamaya yönelik önemli bir yeterlik ve beceri olarak ifade edilmektedir (European Commission, 1998; European Council, 2000, European Council, 2008, European Commission, 2009). Avrupa Komisyonu (2007) medya okuryazarlığının aktif vatandaşlığı ve sivil topluma katılımı desteklediğini belirtmektedir.

Problem Durumu

Demokratik toplumlar, devamlılığını sağlamak için, politik ve ortak süreçlere katılan vatandaşlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bireylerin yaşadıkları topluma doğrudan ve pozitif katkı yapmak suretiyle daha iyi bir toplum yaratma gücüne ve potansiyeline sahip olmaları aktif vatandaşlığın önemini vurgulamaktadır.

Medya okuryazarlığının temel hedeflerinin arasında demokrasi, katılım ve aktif vatandaşlık olduğu belirtilmektedir (Oxstrand, 2009; Verbiers, 2009). Medya okuryazarlığı, bireylerin kendi düşüncelerini ifade etme becerilerini geliştirmekte, medya mesajlarına karşı eleştirel beceriler kazanmalarını ve sosyal yaşam içerisinde etkin ve katılımcı olmalarını sağlamaktadır (Kıncal ve Kartal 2009). Medya okuryazarlığı, pozitif yönde bir sosyal dönüşüm için (Thevenin, 2012); aktif vatandaşlık için gerekli bir öğedir (Livingstone, 2004). Katılımcı demokrasi ve kültürlerarası diyalog için temel parçadır (European Commission, 2007). Medya okuryazarlığı, sadece çocuk ve gençler için değil, yetişkinler ve yaşlılar içinde temel bir beceridir. Vatandaşlık sorumluluğunun gelişimi için

temel araçlardan biri olarak görülmektedir (Zacchetti, 2007). Fedorov (2012), vatandaşlık çalışmalarını, medya okuryazarlığı eğitimi dahil edilmesini önermektedir.

Brodie ve diğerleri (2009) katılım davranışının açıklanması için, bireylerin yaşamlarının farklı dönemlerinde ve farklı yaşam alanlarındaki eylemlerinin incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Humphreys (2011)'e göre yüksek öğretim, bireylerde aktif vatandaşlığın gelişimi için çok önemli bir role sahiptir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin aktif vatandaşlık düzeylerinin nelerden etkilendiği ve nasıl şekillendiği bir araştırma konusu olarak belirmektedir. Medya okuryazarlığı ile aktif vatandaşlık arasındaki ilişkiyi dikkate alırsak, öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık düzeylerini etkileyen faktörleri tespit etmede medya okuryazarlığı eğitimi almış bireylerin görüşlerini değerlendirmek önemlidir.

Çalışmada medya okuryazarlığı eğitimi alan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğrencilerinin aktif vatandaşlık düzeylerini (sosyal ve bireysel katılım) etkileyen faktörleri belirleyerek, katılım faaliyetlerinin nedenlerini açıklayan teorik önermelerde bulunmak amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yönteminde ve gömülü teori desenindedir. Gömülü teori, araştırmacılara, katılımcılardan veri toplayarak, toplanan veriler aracılığıyla sistematik bir önermeler dizisi oluşturmayı sağlamaktadır (Dey, 1999). Katılımcıların somut tecrübeleri derinlemesine görüşmelerle incelenerek; hangi ve ne tür faktörlerin yaşamları ile ilgili aktivitelerde etkili olduğu araştırılmaktadır (Creswell, 1998; Glaser, 1978; Glaser ve Strauss, 1967; Strauss ve Corbin, 1998).

Eğitim alanında da sık kullanılan (Myers, 1997) gömülü teori, hipotez geliştirmeye yönelik araştırmalarda en sık kullanılan yöntemdir. Bu yöntemi diğer yöntemlerden ayıran en belirgin özellik, araştırmaya belirli bir teorik çerçeveye değil, veri toplayarak başlanması ve bu veriler kullanılarak bir teori geliştirilmesidir. Dolayısıyla araştırmada, araştırmacılar medya okuryazarlığı eğitimi almış olan katılımcıların bireysel ve sosyal katılım davranış göstermelerine etki eden faktörlere yönelik herhangi bir hipotez belirleme ve bunu sınama gibi bir amacı ve yaklaşımı bulunmamaktadır. Araştırmacılar herhangi bir hipotezi çürütme ya da ispatlama kaygısında değildir (Mills, Bonner ve Francis, 2006).

Örneklem

Çalışmada, katılımcılar teorisinin gelişimine katkıları olacak şekilde seçilmekte ve birbirine benzer deneyimlere sahip bireylerden oluşan homojen bir grup olmasına dikkat edilmektedir. Çalışmanın sonuçlarının güçlü ve güvenilir olması için bireylerin, durumların ve mekanların benzer özelliklerde olması gerekmektedir (Goulding, 1999; Mills, Bonner ve Francis, 2006). Bu doğrultuda, çalışmanın örnekleme belirleme süreci ilk başta amaçlı

örneklem ile başlamış, sonrasında amaçlı örneklemenin bir çeşidi olan teorik örnekleme tekniği ile devam etmiştir.

Çalışma grubu 28 PDR 3. Sınıf öğrencisi (11 erkek, 17 kadın) ile başlamış ve görüşmeler sürecince gömülü teori yaklaşımı gereği doyum noktasına ulaşamadığı için teorik örnekleme çerçevesinde de aynı katılımcılar ile görüşmelere devam edilmiş ve sonlandırılmıştır.

Veri toplama süreci tümevarım yaklaşımına göre gerçekleştirilmektedir (Morse, 2001). Veri toplama tekniği olarak, gömülü teori deseninin temel veri toplama kaynağı olan bireysel görüşmelerden faydalanılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme soruları şu şekildedir:

Birinci aşama görüşme soruları:

- Sosyal ve bireysel katılım davranışı **göstermeniz**de etkili olan faktörler nelerdir?
- Sosyal ve bireysel katılım davranışı **göstermenize** engel olan faktörler (ya da **göstermemenizde** etkili olan faktörler) nelerdir?

İkinci aşama görüşme soruları:

- Medya okuryazarlık dersini aldıktan sonra sosyal ve bireysel katılım davranışı **gösterme düzeyleri** nelerden etkilenmektedir?

Görüşmeler, medya okuryazarlığı dersi sonunda gerçekleştirilmiştir.

Medya Okuryazarlığı Eğitimi

2011-2012 akademik yılı Bahar döneminde 14 haftalık (haftada 3 saat) bir program dahilinde verilen Medya Okuryazarlığı dersinde öğrencilerin medya ve medya okuryazarlığı konusunda farkındalık kazanmaları ve medya ile etkileşimleri sürecinde etkin bireyler olarak neler yapabileceklerini keşfetmeleri hedeflenmiştir. Dersin konuları şu şekildedir:

- Okuryazarlık, Medya Okuryazarlığı, Kitlesele Medya Okuryazarlığı
- Kitlesele İletişim ve Medya (basılı, dijital ve yeni medya)
- Kitlesele Medya Etkileri&Kitlesele Medya ve Toplum
- Medya ve Politik Sistem&Kitlesele Medya ve Yönetim
- Medya & Güç ve Demokrasi & Vatandaşlık
- Etik ve Kitlesele Medya&Medya Araştırmaları
- Medya Okuryazarlığı Eğitimi & Öğretmen Eğitimi

Ders sürecinde öğrencilere problem çözme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme teknikleri kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca manipülasyon, dezenformasyon, propaganda, önyargı, epistemoloji, bilgi sosyolojisi konuları ele alınmış ve farklı felsefi yaklaşımlarla örnek olaylar ele alınarak bilgiye farklı bakış açıları getirmeleri sağlanmıştır.

Çalışma dahilinde kapsam ve sınırlılıklar şu şekildedir: Medya okuryazarlığı dersi bir akademik dönem süresince araştırmacı tarafından verilmiştir. Medya okuryazarlığı eğitimi alan katılımcılar, dersin kazanımlarını gerçekleştirmiş ve ölçme değerlendirme süreci sonunda başarılı olarak tanımlanmışlardır. Çalışma grubu 20-24 yaş aralığında olan bireylerden oluşmaktadır. Öğrencilerin katılım faaliyetleri sosyal ve bireysel katılım olarak sınırlandırılmış, kamusal/politik katılım sürece dahil edilmemiştir. Medya okuryazarlığı dersi süresince öğrenciler araştırma konusu hakkında bilgilendirilmemiş ve manipüle edilmemişlerdir.

Görüşme Süreci

Gömülü teoride görüşmeler (veri toplama), verilerin analizi ve teori oluşturma çok kısa zaman aralıklarıyla yapılmaktadır (Backman ve Kyngas, 1999). Eğer veri toplama ve analizi eş zamanlı yapılmazsa teorik yapının oluşumu ve doyum noktasını belirlemek zor olmaktadır.

Araştırmacılar, her bir katılımcı ile yaklaşık 30 dakika süren bir zaman aralığında birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların sosyal ve bireysel katılımlarını etkileyen faktörleri incelemek için yarı-yapılandırılmış açık uçlu 2 görüşme sorusu ile başlamıştır. Glaser ve Stauss'a (1967) göre gömülü teoride; araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı aşamaya (doyum noktası) kadar veri toplamaya devam edilmesi gerekmektedir. İlk aşamada yapılan kodlama ve karşılaştırmalardan sonra doyum noktasına ulaşamadığı için teorik örnekleme ile görüşmeler devam etmiştir.

Verilerin Çözülmesi

Yapılan yarı-yapılandırılmış görüşme sırasında kayıt cihazına kaydedilen veriler transkript haline getirilmiştir. Transkriptler oluşturulurken adayların görüşme sorularına verdikleri cevapların bire bir yazımına özen gösterilmiştir. Ayrıca transkriptler yazıldıktan sonra kayıt cihazı kaydıyla aynı olup olmadıkları karşılaştırılmıştır. Verilerin kodlamalarında her bir katılımcı K1, K2, K3... şeklinde gösterilmiştir.

Veriler kategoriler dikkate alınarak kodlanmış ve temalar için analiz edilmiş, tekrarlar sıklıkları belirlenmiştir. Verilerin kodlanması sürecinde, veriler parçalara ayrılmış, karşılaştırma yapılmış ve kategorileştirilmiştir. Bu süreç tekrarlardan oluşan

tümevarımsal ve indirgemeci bir süreçtir. Veriler düzenlenmekte, temalar, betimlemeler ve teoriler oluşturulmaktadır (Walker ve Myrick, 2006).

Kodlama işlemleri şunlardan oluşmaktadır:

Açık Kodlama: Açık kodlama verileri mümkün olan her şekilde kategorize etmeyi ifade etmektedir (Glaser, 1978). Araştırmacı, diğerlerinin ne düşündüğüne veya analizin doğru olup olmadığına bakmaksızın ilk düşünce ve fikirlerini yazmaktadır. Açık kodlama yazarlar ve bir akademik personel ile birlikte üç uzman tarafından gerçekleştirilmiştir. Böylece farklı kodlayıcılar tarafından yapılan analizlerin karşılaştırılması yapılmıştır.

Araştırmada toplanan verilerin içerik analizinde kodlama güvenilirlik hesaplaması için Miles & Huberman'ın (1994) önerdiği;

$$\text{Güvenirlik} = \text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})$$

şeklindeki güvenilirlik formülü kullanılmıştır.

Hesaplama sonucunda kodlamaların güvenilirliği yüzde 81 olarak hesaplanmış ve kodlamaların güvenilir olduğu kabul edilmiştir. Güvenirlik hesaplarının yüzde 70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994).

Eksensel Kodlama: Eksensel kodlamada, kategoriler sistematik olarak geliştirilmekte ve alt kategorilere ilişkilendirilmektedir. Bunun için genellikle nedensel ilişkilere, olayı ya da olayın seklini etkileyen özelliklere bakılmaktadır.

Seçici Kodlama: Kategoriler bütünlleştirilerek genel bir şema oluşturulmaktadır.

Teorik Kodlama: Kategoriler anlamlı yapılarla dönüştürülerek teorik anlamlandırma yapılmaktadır. Bu aşamadan sonra önermeler oluşturulur.

Görüşme süresince ve kodlamalarda kısa notlar (memoing) tutulmaktadır. Kısa notlar, görüşme içeriğindeki bağlamları oluşturmaya hizmet ederler.

BULGULAR

Katılımcılar, medya okuryazarlığı dersinden sonra katılım davranışlarındaki değişimi şu şekilde betimlemektedirler: *Katılım davranışları daha bilinçli olur. Katılım oranı artar. Daha etkili oluruz. Çözüm odaklı, üretken, değişime katkı sağlayan, bireysel yönlendirme gücü olan bir yapı sergileriz. İletişim sürecini daha etkin yönetiriz. Toplumsal problemlere farklı bakış açıları getiririz; alternatif yaklaşımlar sunarız. Araştırma ve sorgulama becerilerimiz ön plana çıkar. Medya okuryazarlığı eğitimi sonunda katılımcıların aktif vatandaşlık özelliklerine yönelik eğilimler gösterdikleri görülmektedir. Araştırmada, katılımcıların sosyal ve bireysel katılım davranışlarının gerçekleşmesinde etkili ve engel olan faktörlerin incelenmesi yapılmıştır. Çalışmada, toplanan verilerin*

analizinden elde edilen bulgular, sosyal katılım ve bireysel katılım için iki alt başlık altında incelenmektedir.

Sosyal Katılım Davranışına İlişkin Bulgular

Çalışmada katılımcıların sosyal katılım davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek için kodlamalar yapılmış ve tablolaştırılmıştır.

Tablo 1. Sosyal Katılım Davranışını Açıklayan Birinci Aşama Görüşme Sonuçları

Kategoriler (Eksensel Kodlama)	Kavramlar (Seçici Kodlama)	Temalar (Teorik Kodlama)
Katılım Gösterme Durumu		
İlgi, istek, seviyorum, yardım etme isteği, mutlu olmak, vicdani, güdü/dürtü, güven, sorumluluk	Duygular	Duygusal tatminlik
Bireysel fayda, kolektif fayda, kendini geliştirme, kişisel ihtiyaç, fırsat olarak algılama	Fayda-Çıkar Sağlama	Kazanç
Yetenek, kişisel özellik, etkin olma	Becerili ve Donanımlı olma	Kapasite
Vakit geçirme, hayatıma canlılık katma, gerçek yaşam etkinlikleri olması	Boş zaman etkinliği	Etkili zaman etkinlikleri
Çevre etkisi-arkadaş ortamı, üyeler arasındaki ilişkinin düzeyi, sosyalleşme, toplumda rol alma, topluluğa güven, toplumsal bilinç, toplumsal duyarlılık, toplumsal normlar, örgütlenme ihtiyacı, kendini yakın hissetme, bağlılık, aidiyet, başkalarının bakış açısını fark etme	Sosyal çevre etkisi Gruba üye olma İnsanlarla ilişkiler	Sosyal ilişkiler
Ailevi öğretiler, alışkanlık	Önceki deneyimler Geçmiş öğretiler	Tecrübe
Çanakkale, üniversite-bölüm	Çevre etkisi	Ortam
Katılım Göstermeme Durumu		
İlgim yok, sorumluluk, özgüven, korku, kaygı, bağlı olmama isteği, isteyip istememe, güven, çekingenlik	Duygular	Duyuşsal yeterlilik
Ortam, arkadaş ortamı, çevre yapısı,	Sosyal çevre etkisi	Sosyal çevre
Topluluğun amacı, topluluğun etkinliği, topluluğun yapısı, kuralları, politik altyapısı, kuruma güven, topluluğun amacından sapması, zorlama ve dikteler var, bürokratik ve resmi olması	Organizasyonel faaliyetin işlevselliği, yapısı, güvenilirliği	Etkili örgütlenme
Bilgim/farkındalık yok, ailevi öğretiler	Geçmiş öğretiler	Deneyim
Bireyin etkililik düzeyi, yalnız olmam	Aktif ve donanımlı olma, örgütlenebilme	Özgüven
Maddi durum, öncelikler, yetenek, zaman, fırsat yok, bireyin fiziksel durumu	İmkan ve olanaklar	Kişisel imkanlar
Çanakkale imkan olanak, alternatif yok, yanlış çevrenin tepkisi, farklılık olmaması, tekdüzelik	Çevre etkisi	Ortam

Tablo 2. Sosyal Katılım Davranışını Açıklayan İkinci Aşama Görüşme Sonuçları

Kategoriler (Eksensel Kodlama)	Kavramlar (Seçici Kodlama)	Temalar (Teorik Kodlama)
İlgi, güven, istek, sorumluluktan kaçma, doyum-tatmin olma düzeyi, önemseme,	Duygular	Duygusal tatminlik
Topluluğun normları, politik görüş, güven, Faaliyetin etkililiği, karar alma sürecinde yer alma, insan ilişkileri	Organizasyonun yapısı, işlevselliği	Etkili örgütlenme
Farkındalık düzeyi, bilinç düzeyi, araştırma, sorgulama,	Bilgi	Bilişsel hazıroluş
Sosyal çevre, Çanakkale imkân ve olanaklar, toplumsal normlar, çevre baskısı, ilgili faaliyet eksikliği, imkan ve olanaklar	Çevre etkisi	Ortam
Tek başıma yeterli olmam, özgüven, yetenek, beceri	Yeterlilik	Sosyal yeterlilik
Maddi durum, zaman	İmkan ve olanaklar	Kişisel imkanlar

Katılımcıların sosyal organizasyonlara katılım davranışı göstermeleri duygusal özelliklerden, bireysel özelliklerden, çevresel etkenlerden, sosyal yapıdan, örgütlenmenin şeklinden ve karşılığının olması durumunda etkilenmektedir.

• Bireyler sosyal katılım davranışı ile duygusal tatminlik sağlıyor ya da sağlayacağını düşünüyorsa sosyal organizasyonlara katılım göstermektedir.

K4 kodlu katılımcı “... *organizasyona katıldığımda kendimi mutlu hissediyorum. Bu benim için çok önemli.*” görüşünü belirtmektedir.

K8 kodlu katılımcı ise “*Kurumsal aktivitelere katılmaktan korkuyorum. Sosyal fobim var.*” görüşü ile korku duygusunu betimlemektedir.

• Bireyin katılım faaliyeti bireysel özelliklerinden etkilenmektedir. Bu kapsamda, bireyin kendine olan güveni, beceri ve yeteneklerinin faaliyet için yeterli olması, daha önce böyle bir faaliyet ile ilgili deneyim/tecrübesi olması ve kişisel imkanları sosyal katılım davranışında belirleyici olmaktadır.

K6 kodlu katılımcı “*Öğrenci olmam dolayısıyla fazla vaktim olmuyor.*” görüşünü belirtmektedir.

• Bireyin yaşadığı ortam ve içinde bulunduğu sosyal çevre etkili birer değiştirebilirler. Yaşadığı çevrenin sosyal organizasyonlar açısından fırsatlar yaratması ve bu organizasyonlara katılım anlamında bir engel olarak karşılıklarına çıkmamaları önemlidir. Ayrıca sosyal çevresinin bu tür faaliyetlere olan yaklaşımı da birey üzerinde etkili olmaktadır.

K5 kodlu katılımcı “*Herhangi bir sorumluluk üstüme aldığımda ve bunu yerine getiremediğimde çevremdeki bireylerin tepkisi oluyor. Dolayısıyla, bu durum bende çekimsellik yaratmaktadır.*” görüşünü belirtmektedir.

K9 kodlu katılımcı “*Toplumdaki bireyler öğrenci olduğum için yaptıklarımın etkili olacağına inanmıyorlar*” görüşünü belirtmektedir.

K16 kodlu araştırmacı “*Bazı faaliyetlere katılmak istiyorum. Fakat Çanakkale’de imkan yok.*” görüşünü belirtmektedir.

• Bireyin katılım göstereceği sosyal organizasyonun örgütlenme şekli önemlidir. Birey, organizasyonun etkili, işlevsel olması, güvenilir olması, yapısının mekanik ya da organik olmasına göre katılım davranışı gösterip göstermeme kararı almaktadır.

K2 kodlu katılımcı “*Destekleyeceğim, katılacağım organizasyon amacına hizmet etmeli; belirttiği amaç altında başka hedeflere yöneliyorsa hem güvenilirliği kalmıyor hem de işlevsel olmuyor.*” görüşünü belirtmektedir.

K3 kodlu katılımcı “*Organizasyonun politik/siyasi görüşü bazen rahatsız edici oluyor. Politik eğilim yapılan etkinliğin önüne geçiyor.*” görüşünü belirtmektedir.

• Bireyler sosyal katılım davranışı sonucu herhangi bir çıkar durumu söz konusu olursa katılım göstermektedir. Çıkar olarak bireyin kendi menfaati ya da kolektif menfaat olarak betimlenen herhangi bir grubun ya da topluluğun diğer üyelerinin çıkarlarını dikkate almaktadırlar.

K7 kodlu katılımcı “*Mesleğimle ilgili bir organizasyona katılmak benim için önemli. Çünkü kendimi geliştirmek adına faydalı oluyor.*” görüşünü belirtmektedir.

K28 kodlu katılımcı “*... faaliyetine katıldığım zaman başkalarına da destek olduğumu biliyorum. Bu toplumun bir bireyi olarak benim için önemlidir.*” görüşünü belirtmektedir.

Bireysel Katılım Davranışına İlişkin Bulgular

Çalışmada katılımcıların bireysel katılım davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek için kodlamalar yapılmış ve tablolatırılmıştır.

Tablo 3. Bireysel Katılım Davranışını Açıklayan Birinci Aşama Görüşme Sonuçları

Kategoriler (Eksensel Kodlama)	Kavramlar (Seçici Kodlama)	Temalar (Teorik Kodlama)
Katılım Gösterme Durumu		
Yardım etme, vicdani rahatlama, mutlu olmak, istek, sevme, diğerlerinin mutlu olması, sorumluluk duygusu, empati	Duygular	Duygusal tatmin
Kolektif fayda, bireysel fayda, kendini geliştirme, diğerlerinin ihtiyacı, karşılıklılık	Fayda-çıkar sağlama	Kazanç
Geçmiş öğretiler, bilme, farklı bir şeyler yapma	Bilinç	Farkındalık
Toplumsal normlar, zorunluluk,	Kurallar	Toplumsal Normlar
Kendini ifade etme, toplumun bir üyesi olma,	Değer görme	Aidiyet

Tablo 3 - devam

Kategoriler (Eksensel Kodlama)	Kavramlar (Seçici Kodlama)	Temalar (Teorik Kodlama)
Katılım Göstermeme Durumu		
Sorumluluk almak istememe, özgüven, bireysellik bencillik, bilinç düzeyi, uğraşmak istemiyorum, güdülenme, önemsememe	Duygular	Duyuşsal hazıroluş
Alışkanlık olmaması-önceki öğretiler, bilinç düzeyi, farkındalık, araştırıp-sorgulamama, farklı örnek yok, bilgilendirilmiyorum	Bilinç, Deneyim,	Bilişsel hazıroluş
Harekete geçme sorunu, tek başıma yeterli olamam, diğerlerine güven, özgüven, çözümden yalnız olma-tek kalma, karşılıklı anlayış	Sosyal beceri, güven	Sosyal yeterlilik
Maddi durum, zaman, iletişim, imkan, öğrenci olmam, yeterlilik, özgüven	İmkan ve olanaklar	Kişisel imkanlar
Çevre etkisi, tepki alma korkusu, birey etkisi	Çevre etkisi	Ortam

Tablo 4. Bireysel Katılım Davranışını Açıklayan İkinci Aşama Görüşme Sonuçları

Kategoriler (Eksensel Kodlama)	Kavramlar (Seçici Kodlama)	Temalar (Teorik Kodlama)
İsteyip istememesi, sorumluluk alma, ilgi, güdü, özgüven, önemseme, empati, yardım etmekten mutlu olmama	Duygular	Duyuşsal tatminlik
Çevrenin desteğinin olmaması, yalnız-tek olma, tepki	Yeterlilik	Sosyal yeterlilik
Maddiyat, statü, güç	İmkan ve olanaklar	Kişisel imkanlar
Çevre, politik zemin, kültür	Çevre etkisi	Ortam

Katılımcıların bireysel katılım davranışları bilişsel ve duyuşsal hazıroluş düzeylerine, farkındalık düzeylerine ve duyuşsal açıdan tatmin olmalarına, yaşadıkları ortam özelliklerine, toplumsal normlara, aidiyet düzeylerine, sosyal yeterlilik ile kişisel imkânlarına ve çıkarların olması durumuna göre şekillenmektedir.

- Katılımcılar, bireysel katılım davranışı göstermelerinde bilişsel ve duyuşsal hazıroluş düzeylerinin önemli olduğu görülmektedir. Bilişsel açıdan, farklı katılım şekli ve uygulama açısından bilgi sahibi olmalarına, farklı etkinliklere yönelik farkındalıklarının olmasına; duyuşsal açıdan, bilinçlenmeleri sonucunda olumlu tutum geliştirmeleri, faaliyeti önemsemeleri, motive olmaları ve sorumluk almak istemeleri etkili olmaktadır. Duyuşsal tatmin açısından, etkinliğe duyuşsal eğilim göstermeleri ve sonuçta duyuşsal olumlu yönde etkilenmesi davranışın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır.

K1 kodlu katılımcı “*Lisede engelli arkadaşlarım vardı ve beraber okuduk. Bu açıdan ihtiyacı olan kişilere yardım edilmesi gerektiğini biliyorum*” ve K11 kodlu katılımcı da “*şimdiye kadar böyle bir şey düşünmedim, aklıma gelmedi*” görüşleri ile bilişsel hazıroluşu betimlemektedirler.

K12 kodlu katılımcı *“Toplumda bireysel olarak etkili olabileceğim durumlar olabilir. Fakat uğraşmak istemiyorum. İlgimi çekmiyor.”* görüşü ile duygusal hazıroluşun önemini betimlemektedir.

Duygusal tatmin açısından K2 kodlu katılımcı *“... faaliyetini yaptığımda mutlu olmuyorum. Dolayısıyla tekrar yapmak istemiyorum.”* görüşü ile duygusal tatminliğin önemini vurgulamaktadır. K23 kodlu katılımcı da *“Değerli olduğumu hissediyorum”* görüşünü belirtmektedir.

- Katılımcıların yaşadığı ortamın özellikleri, toplumsal normlar bireysel katılım davranışını etkilemektedir. Bireyler daha özgür, ilişkilerin daha organik olduğu bir ortamda, toplumsal normların kendilerini baskılamayıp destek olduğu bir ortamda katılım davranışı göstermektedirler. Ayrıca kendilerini o toplum bir üyesi olarak görmeleri de etkili olmaktadır.

K20 kodlu katılımcı *“Yaşadığım çevrenin sahip olduğu bakış açısı, yaklaşımı bir şeyler yapmam gerektiğini aşılacaktır.”* görüşünü belirtmektedir.

- Katılımcıların bireysel katılım faaliyetleri sosyal beceri düzeyleri, özgüven ve güven faktörlerinden etkilenmektedir. Ayrıca, katılımcıların yeterli zamanı olması, iletişim becerileri, maddi olanakları gibi kişisel imkanları da bireysel katılım davranışı üzerinde etkili olmaktadır.

K15 kodlu araştırmacı *“İletişim anlamında sorun yaşayabiliyorum. Birisine yardım teklifi etme, ya da toplumsal bir sorunu yetkili birime/kuruma bildirme konusunda harekete geçemiyorum. Kendimi ifade edemeyeceğimi düşünüyorum.”* görüşünü belirtmektedir.

K16 kodlu araştırmacı *“Neyi değiştirebilirim ki?”* ifadesi ile özgüveninin düşük olduğunu belirtmektedir.

K28 kodlu katılımcı *“Sahip olduğum imkanlar belli bir dereceye kadar izin vermektedir. Dolayısıyla imkanlar, sınırluluklarımı oluşturmaktadır.”* görüşünü belirtmektedir.

- Katılımcıların faaliyetleri sonucunda kendilerinin ve faaliyetten etkilenen bireylerin fayda görmeleri katılım faaliyetlerinin gerçekleşmesinde etkili olmaktadır.

K7 kodlu katılımcı *“Başkalarının mutlu olmasında, bazı ihtiyaçlarının karşılanmasında ne kadar iyi bir şey yaptığımı fark ediyorum.”* görüşünü belirtmektedir.

TARTIŞMA

Medya okuryazarlığı eğitimi alan üniversite öğrencilerinin, aktif vatandaşlığın temel bileşenlerinden olan sosyal ve bireysel katılım davranışlarını etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlayan çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyal ve bireysel katılım davranışlarında farkındalık düzeyleri, dolayısıyla bilgileri, ayrıca ilgilerinin olup olmaması belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Bu faktörler bilişsel engaje modelini öne çıkarmaktadır. Benzer şekilde, Akinboye, Ayanwuyi, Kuponiye, ve Oyetero (2007) çalışmasında gençlerin katılım

faaliyetlerinde, eğitim düzeylerinin, bilgiye erişim düzeylerinin etkili olduğunu belirtmektedirler. Diğer bir açıdan maddi ve duygusal fayda beklentileri, motivasyon unsurları, sosyal normlarında öne çıktığı görülmektedir. Bunlar da genel teşvik modeline dikkati çekmektedir. Vatandaş gönüllüğü modelinde olduğu gibi imkanlar, çevrenin katılım davranışına yönelik açık olması katılım davranışını etkileyen faktörler arasında yer almaktadırlar. Checkoway (2011), gelir düzeyinin, eğitim düzeyinin ve sosyo-ekonomik statünün bireylerin katılım davranışı ile ilişkili olduğu belirtmektedir. Güven unsurunun ön plana çıktığı sosyal sermaye modelinin her iki katılım boyutunda da yer almasının yanında, bireysel katılım da daha etkili olmaktadır. Cicognani, Zani, Fournier, Gavray ve Born (2012)'un çalışmalarında, gençlerin sosyal ve sivil katılımlarının kurumsal güven ve toplum algısıyla şekillendiği belirtilmektedir. Vatandaş yeterlilikleri modeli ise, bireylerin her iki katılım davranış yaklaşımında da sosyal yeterlilik faktörünü kapsayarak öne çıkmaktadır. Adalet-Dürüstlük modeli üniversite öğrencilerinin sosyal ve bireysel katılım davranışlarında etkili olmamaktadır.

Yapılan çalışmalarda vatandaşlık katılımını etkileyen benzer ve farklı değişkenler ifade edilmektedir: Uslaner (www.bsos.umd.edu) sivil ve politik katılım davranışlarında harekete geçme potansiyeli, sosyal ilişkiler, dini faaliyetler, gazete okuma, kişisel kaynaklar, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, vatandaşlık değerleri, kişisel etkililik düzeyi, sosyalleşme, politik birimlerin cevap verebilir özelliği (government responsiveness) faktörlerinin etkili olduğunu; bireyleri katılım için davet etme, herhangi sivil gruba katılma, dini değerler, elektronik medya ve hizmet eğitimi (service learning) faktörlerinin etkili olmadığını belirtmektedir. Bireyin toplumda aktif rol alma isteğinin olması, sosyal ve dini sorumluluklar, toplum bilinci, karar alma süreçlerine katılma, sorumluluk paylaşımı değişkenleri de etkili olmaktadır. Ayrıca karşılıklı saygı, işbirlikli çalışma önemli olmakta; bunların olmaması zaman, kaynak, güven ve etkililik anlamında kayıplara neden olmaktadır (www.atsdr.cdc.gov). Skidmore, Bound ve Lownsbrough (2006) sosyo-ekonomik statü, coğrafi yapı, etnik kimlik, yaş ve cinsiyetin katılım faaliyetin belirleyicileri olmaktadır.

Pattie, Seyd ve Whiteley (2004)'in çalışmalarında da belirtildiği gibi vatandaşlık katılımı tek bir bakış açısı ile açıklanamamakta; alternatif vatandaşlık teorileri, katılım davranışlarını açıklamada tek başlarına yeterli olamamaktadırlar. Dolayısıyla katılım davranışı, meta-teorik bir yapı altında ele alınması gerekmektedir. Çalışma sonucunda, medya okuryazarlığı eğitimi alan üniversite öğrencilerinin sosyal ve bireysel katılım davranışlarını açıklama amacıyla ulaşılan teorik önermeler şu şekildedir:

Medya okuryazarlığı eğitimi alan üniversite öğrencileri,

- sosyal faaliyetler hakkında bilişsel hazıroluş düzeyleri ile;
- sosyal yeterlilikleri yüksek;
- kişisel imkanları yeterli;

- organizasyonun örgütlenmesi etkili ise;
- yaşadığı çevre ve ortam imkan ve destek sağlıyorsa, **sosyal katılım davranışı** göstermektedirler.

Öğrenciler, **bireysel katılım** faaliyetlerine yönelik

- bilişsel ve duyuşsal hazıroluş düzeyleri yüksek ise;
- farklı bireysel katılım şekillerine farkındalıkları varsa;
- duygusal açıdan yeterli düzeyde doyuma ulaşıyorlarsa,
- sosyal yeterlilik düzeyleri ve kişisel imkanları yeterliyse bireysel katılım faaliyeti gösterdikleri görülmektedir.

Ayrıca

- öğrencilerin buldukları topluma olan aidiyet düzeylerinin yüksek;
- yaşadıkları ortamın katılım faaliyetlerine yönelik duyarlılığı ve desteğinin yeterli düzeyde olması, imkan ve fırsatlar yaratması;
- toplumsal normların baskıcı olmayıp, destekleyici ve teşvik edici özellikte olması;
- faaliyet sonucunda hem kendisinin hem de diğerlerinin fayda görmesi bireysel katılım davranışının belirleyicileri arasındadır.

Üniversite öğrencilerinin aktif vatandaşlık kapsamında sahip olduğu imkanlar ve potansiyelleri göz önüne alındığında, toplumsal dönüşümde yer alma sürecinde sosyal ve bireysel katılım davranışlarının önündeki faktörler dikkate alınarak kendilerine fırsatlar sağlanmalıdır. Her iki katılım boyutunda bilişsel yeterlilikler, çevrenin etkisi, imkanlar, kişisel özellikler belirleyici olarak ön plana çıkmaktadırlar. Bu kapsamda bireylerin formal ve informal eğitimleri sürecinde vatandaşlığa ve katılım boyutuna yönelik bilişsel ve duyuşsal düzeyde farkındalık kazandırılmalı, sosyal yeterliliklere yönelik becerilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır.

Çalışmada aktif vatandaşlık konusu, sosyal ve bireysel katılım ile sınırlanmıştır. Dolayısıyla, aktif vatandaşlığın diğer bir bileşeni olan politik katılıma yönelik benzer çalışmaların yapılarak, üniversite öğrencilerin aktif vatandaşlık davranışlarının belirleyicileri kapsamlı olarak açıklanabilir. Ulaşılan önermelerin tımdengelem metoduyla test edilerek, teorilerin genellenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akinboye, O. A., Ayanwuyi, E., Kuponiyi, F. A. ve Oyetoro, J. (2007). Factors affecting youth participation in community development in Remo North Government Area of Ogun State , *The Social Sciences* 2 (3): 307-311.
- Asthana, S. 2006. *Innovative practices of youth participation in media*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).
- Aufderheide, P. (1993) Media literacy. A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy. Queenstown, MD, Aspen Institute.
- Backman, K. ve Kyngas, H. A. (1999). Challenges of the grounded theory approach to a novice researcher. *Nursing and Health Sciences*, 1. 147-153.
- Barber, B. (2003). *Strong democracy: Participatory politics for a new age*. California Pres, University of California.
- Brodie, E., Cowling, E. Nissen, N., Paine, A.E., Jochum, V. ve Warburton, D. (2009). Pathways through participation. Understanding participation: A literature review. <http://www.sp.gov.tr/documents/Pathways-literature-review-final-version.pdf>
- Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*, Polity Press, Cambridge, UK.
- Buckingham, D. (2009). The future of media literacy in the digital age: some challenges for policy and practice. *Medienimpulse*. <http://medienimpulse.at/articles/view/143>
- Carlsson, U., Tayie, S., Jacquinot-Delaunay G., & Manuet Perez Tornero, J. (2008). Empowerment through media education: An intercultural dialogue. NORDICOM and International Clearinghouse on Children, Youth and Media. Goteborg, Sweden.
- Checkoway, B. (2011). What is youth participation? *Children and Youth Services Review* 33, 340–345
- Cicognani, E., Zani, B., Fournier, B., Gavray, C. ve Born, M. (2012). Gender differences in youths' political engagement and participation. The role of parents and of adolescents' social and civic participation. *Journal of Adolescence* 35, 561–576
- Compaine, B. M. (2001). *The digital divide: Facing a crisis or creating a myth?* London: MIT Press.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Culver, S. H. ve Jacobson, T. (2012). Media literacy and its use as a method to encourage civic engagement, *Comunicar*.
- Dey, I. (1999). *Grounding grounded theory: Guidelines for qualitative inquiry*. San Diego, CA: Academic Press.
- Doherty, B., Plows, A. and Wall, D. (2003) The preferred way of doing things: The British direct action movement, *Parliamentary Affairs* 56(4): 669-686.
- Domine, V. (2011). The coming of age media literacy. *Journal of Media Literacy Education* 3:1, 8-10
- European Commission (2007). Current trends and approaches to media literacy in Europe. http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/studies/index_en.htm
- European Commission (1998). Education and active citizenship in the European Union Office for official publications of the European Communities.
- European Commission (2009). Commission recommendation on media literacy in the digital environment for a more competitive audiovisual and content industry and an Inclusive Knowledge Society, 6464 Final, Brussels.
- European Council (2000). Presidency conclusions. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Brussels, European Council.
- European Council(2008). Council conclusions on European approach to media literacy in the digital environment, 2868th Education, Youth and Culture Council Meeting, Brussels.
- Fedorov, A. (2012). The Contemporary mass media education in Russia: In search for new theoretical conceptions and models, *Acta Didactica Napocensia*, 5-1
- Glaser, B. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago:Aldine.
- Ginsborg, P. (2005) The politics of everyday life: Making choices, changing lives, New York: Yale University Press.
- Goulding, C. (1999). Grounded theory: Some reflections on paradigm, procedures and misconceptions. Working Paper Series WP006/99, University of Wolverhampton.
- Hoskins, B. L. Ve Mascherini, M. (2009). Measuring active citizenship through the development of a composite indicator, 90, *Social Indicator Research*, 459-488

- Humphreys, M., J. (2011). A new generation of leaders for Eastern Europe: values and attitudes for active citizenship, *Christian Higher Education*, 10:3-4, 215-236.
- Jerome., L. (2003).The citizenship co-ordinators' handbook. Nelson Thornes Ltd, 78-79,
- Jochum, V., Pratten, B. ve Wilding, K. (2005). *Civil renewal and active citizenship: a guide to the debate* www.ncvovol.org.uk/asp/uploads/uploadedfiles/1/637/civilrenewalactivecitizenship.pdf
- Kerr, D. (2005). Promoting active citizenship in schools and communities in England: Emerging lessons from policy, practice and research. Unpublished report.
- Kıncal, R. Y. ve Kartal, O. Y. (2008). High school students' perceptions on television serials, IV International Scientific Conference-Contemporary Intentions in Education, 13-15 Haziran 2008, Macedonia.
- Kıncal, R. Y. ve Kartal, O. Y. (2009).. Medya okuryazarlığı eğitimi, *Milli Eğitim Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 181.
- Kıncal, R.Y. ve Yazgan, A. D. (2010).Media literacy levels of Turkish high school students and their tendencies to media violence: A descriptive study, World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications (ED-MEDIA 2010) (June 29-July 2, 2010), Proceedings Book, pp. 2428-2437. Chesapeake, VA: AACE,Toronto, Canada.
- Linden, A. and Klandermans, B. (2007) Revolutionaries, wanderers, converts, and complaints – Life histories of extreme right activists, *Journal of Contemporary Ethnography*, 36(2): 184-201
- Livingstone, Sonia (2004) What is media literacy? *Intermedia*, 32 (3). pp. 18-20.
- McLean, S. ve Andersson, E. (2009). *Activating Empowerment*, London: Ipsos MORI.
- McLean, S. ve Dellot, B. (2011). The Civic Pulse. Measuring Active Citizenship in a Cold Climate. RSA Projects. http://www.thersa.org/data/assets/pdf_file/0018/408006/RSA-Civic-pulse_2011.pdf
- Melucci, A. (1996) *Challenging Codes: Collective action in the information age*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mihailidis, P. (2011). New civic voices & the emerging media literacy landscape, *Journal of Media Literacy Education* 3:1, 4 - 5
- Miles, M. B. ve Huberman A.M. (1994) *Qualitative Data Analysis : An Expanded Sourcebook*. (2nd Edition). Calif. : Sage Publications.

- Mills, J.; Bonner, A. ve Francis, K. (2006). The development of constructivist grounded theory. *International Journal of Qualitative Methods* 5 (1) March.
- Morse, J. (2001). Situating grounded theory within qualitative inquiry. In R. Schreiber & P. N. Stern (Eds.), *Using grounded theory in nursing* (pp. 1-16). New York: Springer.
- Mutz, D. (2006). *Hearing the other side deliberative versus participatory democracy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Myers, M. D. (1997). Qualitative research in information systems. *Management Information Systems Quarterly* 21, 241S242. Updated version available online at www.qual.auckland.ac.nz. [Retrieved October 3, 2003.]
- National Association for Media Literacy Education (NAMLE). 2007. Key questions to ask when analyzing media messages. <http://namle.net/wp-content/uploads/2009/09/NAMLEKeyQuestions0708.pdf>
- NCVO, Involve and IVR (2009), *Briefing paper no.1 – What is participation? Towards a round-earth view of participation*. London.
- Oldfield, Adrian (2008). Vatandaşlık: Doğal olmayan bir pratik mi?, Ayşe Kadioğlu(Der.), *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara*, İstanbul: Metis Yayınları, 93-106
- Oxstrand, B.(2009). Media literacy education; A discussion on about media education in the Western Countries, Europe and Sweden, Nordmedia09 Conferrence in Karlsdtad University, Sweden.
- Pattie, C. J., Seyd, P. and Whiteley, P. (2004). *Citizenship in Britain: Values, participation and democracy*, Cambridge University Press.
- Rivotella, P., C. (2009). Media Literacy in Europe: Controversies, challenges and perspectives, Euromeduc.
- Schudson, M., (1999). Good citizens and bad history: Today's political ideals in historical perspective. Paper presented at conference on "The Transformation of Civic Life" Middle Tennessee State University. Nov. 12-13. www.ncvovol.org.uk/asp/uploads/uploadedfiles/1637/civilrenewalactivecitizenship.pdf
- Skidmore, P., Bound, K. ve Lownsborough, H. (2006). *Community participation: Who benefits?* Joseph Rowntree Foundation
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Taylor, C. (2006). Yanlış Anlaşmalar: Cemaatçi-Liberal Tartışması, Çev. Çağa Tanyar, Der. Andre BERTEN-Pablo DA SİLVEİRA-Herve POURTOİS, Liberaller ve Cemaatçiler, Ankara: Dost Yayınları, 77-104
- Thevenin, B.(2012). Voices from the field, the Re-Politicization of Media Literacy Education, (mentored by Paul Mihailidis), *Journal of Media Literacy Education* 4:1, 61 – 69.
- Tulodziecki, G. ve Grafe, S. (2012). Approaches to learning with media and media literacy education – trends and current situation in Germany, *Journal of Media Literacy Education* 4:1, 44 – 60
- UNESCO, (2008). Communication and information: Towards a prospective research agenda. Report on a Worskhop, UNESCO, Paris, 20–21 November, 2007. http://portal.unesco.org/ci/en/files/27494/12205400_733iamcr_report.pdf/iamcr_report.pdf
- Uslaner, E. M. Civic engagement in America: Why people participate in political and social life, University of Maryland, College Park, MD. <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/uslaner/democracycollaborative.pdf>
- Van Dijk, J. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235.
- Vanwynsberghe, H.; Boundry, E. ve Verdegem, P. (2011). Mapping social media literacy. Towards a conceptual framework. EMSOC-User Empowerment in a Social Media Culture. http://emsoc.be/wp-content/uploads/2012/01/emsoc-WP2-MICT-deliverable1_14.pdf
- Verbiers, P. (2009). Media Literacy in Europe: Controversies, Challenges and Perspectives, Euromeduc.
- Vickery, G., & Wunsch-Vincent, S. (2007). *Participative web and user-generated content: web 2.0, wikis and social networking*. Paris.
- Walker, D., & Myrick, F. (2006). Grounded theory: An exploration of process and procedure. *Qualitative Health Research*, 16(4), 547-559.
- Zacchetti, M. (2007). Media literacy: A European approach. *Medienimpulse*, number 61. <http://web.worldbank.org>
- http://www.atsdr.cdc.gov/communityengagement/pdf/PCE_Report_508_FINAL.pdf.
Principle of Community Engagement, Second Edition. 2011